

Národní centrum podpory transformace sociálních služeb, 3P Consulting, s. r. o., Římská 12, 120 00 Praha 2
telefon: (+420) 739 548 469 | e-mail: info@trass.cz | web: www.trass.cz

Doporučení Pardubickému kraji k transformaci ústavní péče v péči komunitní

Klient	Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR
Zakázka	Národní centrum podpory transformace sociálních služeb
Aktivita	2.5 - komplexní transformační plány na úrovni krajů

evropský
sociální
fond v ČR

OPERAČNÍ PROGRAM
LIDSKÉ ZDROJE
A ZAMĚSTNANOST

PODPORUJEME
VAŠI BUDOUCNOST
www.esfcr.cz

Obsah

1. Úvod	3
2. Současný stav ústavní péče a její transformace	4
2.1 Pobytové sociální služby pro lidi s postižením v Pardubickém kraji: ústavní a neústavní.....	4
Shrnutí hlavních výsledků analýzy ústavních sociálních služeb pro osoby se zdravotním postižením v Pardubickém kraji	4
Domovy pro osoby se zdravotním postižením.....	5
Domovy se zvláštním režimem.....	5
Chráněné bydlení.....	6
Týdenní stacionáře.....	6
Finanční prostředky poskytnuté Pardubickým krajem na provoz sociálních služeb.....	6
Nové ústavní služby.....	7
2.2 Zhodnocení stavu transformace ústavní péče v péči komunitní	8
3. Doporučení k transformaci ústavní péče.....	10
3.1 Akutní potřeba transformace ústavních zařízení.....	11
3.2 Transformace ostatních ústavních zařízení	12
3.3 Rozvoj sociálních služeb v Pardubickém kraji	14
3.4 Organizační zajištění deinstitucionalizace na úrovni Pardubického kraje	15
3.5 Financování sociálních služeb (kraj jako zadavatel sociálních služeb).....	16
3.6 Právní úprava v oblasti sociálních služeb	16
3.7 Oblast komunikace	17
4. Závěr	18

1. Úvod

Doporučení kraji k transformaci ústavní péče v péči komunitní navazují na dosavadní práci, kterou v transformaci Pardubický kraj vykonal, a přináší podněty pro to, jak v ní pokračovat. Jejich účelem je podpořit kraj jakožto zadavatele sociálních služeb v tom, aby uskutečnil nezbytnou změnu směrem od ústavních služeb k podpoře zajišťované v běžném prostředí.

Účelem doporučení je, aby uživatelé sociálních služeb mohli žít běžným způsobem života a v běžném prostředí.

Doporučení vycházejí ze zkušeností s transformací ústavní péče, učiněných zejm. v projektu odboru sociálních služeb a sociální práce MPSV Podpora transformace sociálních služeb financovaném z Evropského sociálního fondu prostřednictvím Operačního programu Lidské zdroje a zaměstnanost (dále jen OP LZZ) a státního rozpočtu ČR. V datové části staví doporučení na analýze ústavních sociálních služeb v Pardubickém kraji. Odrážejí zkušenosti pracovníků Národního centra podpory transformace sociálních služeb. Jsou tvořena v souladu se Znaký a vodítky deinstitucionalizace.¹

Doporučení jsou určena:

- zástupcům samosprávy Pardubického kraje, kterým pomohou při nastavení strategie v sociální oblasti a při zajištění kvalitních a dostupných služeb, které odpovídají skutečným potřebám občanů kraje;
- pracovníkům Krajského úřadu Pardubického kraje, kterým pomohou při zajištění jednotlivých agend zejm. v sociální oblasti a při výkonu jejich profese v souladu s poznáním nejlepší dostupné praxe v sociální oblasti a s ochranou práv a zájmů lidí využívajících sociální služby.

Doporučení využije rovněž Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky při nastavení strategie deinstitucionalizace.

Doporučení lze využít také při plánování komunitních služeb menších samosprávných celků, současně mohou být prospěšná také (odborné) veřejnosti, aby se mohla podílet na deinstitucionalizaci sociálních služeb v Pardubickém kraji a sledovat kroky, které v této oblasti kraj dělá.

¹ Dto nebo přístupné z:

http://www.trass.cz/TrassDefault.aspx?rid=77968&app=Article&grp=Content&mod=ContentPortal&sta=ArticleDetail&pst=ArticleDetail&p1=OID_INT_6326&p2=ShowDocInfo_BOOL_True&p3=RoundPanel_BOOL_True&acode=125684788

2. Současný stav ústavní péče a její transformace

2.1 Pobytové sociální služby pro lidi s postižením v Pardubickém kraji²: ústavní a neústavní

Rozdělení pobytových sociálních služeb na ústavní a neústavní vychází z materiálu Ústavní sociální služby pro osoby s postižením v Pardubickém kraji, ve kterém byly podrobně analyzovány pobytové sociální služby pro lidi s postižením. Pro tyto účely byly stanoveny indikátory určující ústavní služby.

Za ústavní je označena sociální služba (nebo její část), která má registrovaný jeden z následujících druhů služby:

- domovy pro osoby se zdravotním postižením,
- domovy se zvláštním režimem,
- týdenní stacionáře,
- chráněné bydlení,

a jestliže současně splňuje alespoň jednu z následujících podmínek:

- v jedné budově/objektu (případně areálu nebo v místě blízkém) je kapacita lůžek (uživatelů) rovna nebo je vyšší než hodnota 19 (tj. v jednom místě poskytování);
- kapacita je nižší než podle podmínky první, ale služba je poskytována v budově/objektu (případně areálu nebo v místě blízkém) s další pobytovou nebo ambulantní sociální službou a společná kapacita v budově/areálu (nebo v místě blízkém) přesahuje 19 lůžek.

Podrobnosti k metodice naleznete v materiálu Ústavní sociální služby pro osoby s postižením v Pardubickém kraji (MPSV 2013).

Shrnutí hlavních výsledků analýzy ústavních sociálních služeb pro osoby se zdravotním postižením v Pardubickém kraji

V Pardubickém kraji bylo k 1. 3. 2012 celkem **25 služeb** sociální péče (konkrétně domovy pro osoby se zdravotním postižením, domovy se zvláštním režimem, chráněné bydlení a týdenní stacionáře) **se souhrnnou kapacitou 1555 lůžek**. Z toho byla označena kapacita:

- **85 lůžek jako neústavní** v rámci míst poskytování, tj. **5 % kapacity**,
- **1470 lůžek jako ústavní**, tj. **95 % z celkové kapacity**.

Materiál je zaměřen pouze na výše uvedené služby sociální péče, jejichž cílovou skupinou jsou osoby se zdravotním postižením, vyloučeny byly služby pro seniory a osoby závislé na návykových látkách. Z tohoto důvodu se dále zabývá pouze 19 službami se souhrnnou kapacitou 1122 lůžek. Z této kapacity bylo označeno:

- **85 lůžek jako neústavní** v rámci míst poskytování, tj. **8 % z celkové kapacity**,
- **1037 lůžek jako ústavní**, tj. **92 % z celkové kapacity**³.

² Ústavní sociální služby pro osoby s postižením v Pardubickém kraji (MPSV 2013)

³ Kapacity jednotlivých míst poskytování ústavních služeb (a některé další údaje) jsou počítány poměrem z celku. To v některých případech může vést k tomu, že se údaje o počtu osob, pracovníků apod. nevyskytují jako celá čísla.

V ústavních službách/místech poskytování žilo k 31. 12. 2011:

- **1010** uživatelů,
- z toho **53 dětí**.

Náklady na provoz služeb pro osoby se zdravotním postižením byly od roku 2007 do roku 2011 (včetně) celkem 1 588 450 047 Kč, tj. průměrně 317 690 009 Kč za rok.

Pracovalo zde celkem 613 pracovníků v přímé péči (566,99 úvazků)⁴ a 295 ostatních pracovníků (246,32 úvazků).

Závazek udržitelnosti sociálních služeb plynoucí z provedených investic byl zjištěn u čtyř služeb.

Domovy pro osoby se zdravotním postižením

V Pardubickém kraji je celkem **9 služeb domovy pro osoby se zdravotním postižením** s kapacitou **783 lůžek**. **Všechny tyto služby jsou ústavní.**

Ve sledovaných službách žilo k 31. 12. 2011:

- celkem **786 uživatelů**⁵,
- z toho **53 dětí**.

Pracovalo zde celkem 493 pracovníků v přímé péči (473,22 úvazků) a 217 ostatních pracovníků (188,95 úvazků).

Náklady na provoz těchto zařízení byly od roku 2007 do roku 2011 (včetně) celkem 1 346 667 035 Kč tj. průměrně 269 333 407 Kč za rok. Průměrný roční náklad na jedno lůžko v roce 2011 činil 357 192 Kč a měsíční 29 766 Kč.

Pardubický kraj investoval do sledovaných zařízení od roku 2007 celkem 52 312 571 Kč.

Závazek udržitelnosti sociálních služeb plynoucí z provedených investic byl zjištěn u dvou služeb.

Domovy se zvláštním režimem

V Pardubickém kraji bylo k 1. 3. 2012 poskytováno celkem **7 služeb domovy se zvláštním režimem** s kapacitou **523 lůžek**. **Všechny služby byly zhodnoceny jako ústavní.** S ohledem na sledovanou cílovou skupinu materiál blíže zkoumá pouze **2 služby** se zaměřením na osoby se zdravotním postižením s celkovou kapacitou **214 lůžek**. V daných dvou službách žilo k 31. 12. 2011:

- celkem **193 uživatelů**,
- z toho **0 dětí**.

Pracovalo zde 90 pracovníků v přímé péči v rámci 86,04 úvazků a 62 ostatních pracovníků v rámci 53,30 úvazků.

Náklady na provoz těchto zařízení byly od roku 2007 do roku 2011 (včetně) celkem 218 699 983 Kč, tj. průměrně 43 739 997 Kč za rok. Průměrný roční náklad na jedno lůžko v roce 2011 činil 344 535 Kč, tj. 28 711 Kč měsíčně.

Pardubický kraj investoval do sledovaných zařízení od roku 2007 celkem 8 350 947 Kč.

⁴ Vysoký rozdíl mezi počtem pracovníků a úvazků může být způsoben jednak rozdělením výkonu činnosti pracovníků mezi jednotlivými službami poskytovanými poskytovatelem nebo v návaznosti na kumulaci pozic u jednoho zaměstnance (jeden pracovník v rámci části úvazku může pracovat ve funkci údržbáře, správce a pracovníka v kuchyňském provozu). Toto platí pro všechny níže sledované služby

⁵ Větší počet uživatelů, než je celková kapacita služeb, může být dán započítáním více uživatelů během jednoho roku (jedno lůžko v zařízení využije postupně více uživatelů).

Závazek udržitelnosti sociálních služeb plynoucí z provedených investic byl zjištěn u jedné z těchto služeb.

Chráněné bydlení

V Pardubickém kraji bylo k 1. 3. 2012 poskytováno celkem **7 služeb chráněné bydlení** s kapacitou **225 lůžek**. Jako neústavní byly zhodnoceny 4 služby s kapacitou 73 lůžek, **ústavní jsou 3 služby s kapacitou 152 lůžek**.

S ohledem na cílovou skupinu osoby se zdravotním postižením, která je pro tento materiál určena, byly některé služby vyloučeny. Bližší informace byly zjišťovány u **3 služeb chráněné bydlení s kapacitou 28 lůžek**. V ústavních místech poskytování žilo k 31. 12. 2011:

- celkem **20 uživatelů**,
- z toho nebylo žádné dítě.

Pracovalo zde 25 pracovníků v přímé péči v rámci 2,73 úvazků a ostatních pracovníků 12 v rámci 1,82 úvazků.⁶

Náklady na provoz těchto zařízení byly od roku 2007 do roku 2011 (včetně) celkem 9 882 240 Kč, tj. průměrně 1 976 448 Kč za rok. Průměrný roční náklad na jedno lůžko v roce 2011 činil 156 012 Kč, tj. 13 001 Kč měsíčně.

Do těchto zařízení nebylo od roku 2007 investováno.

Závazek udržitelnosti sociálních služeb plynoucí z provedených investic byl zjištěn u jednoho zařízení.

Týdenní stacionáře

V Pardubickém kraji byly k 1. 3. 2012 poskytovány celkem **2 služby týdenní stacionáře** s celkovou kapacitou **24 lůžek**. **Jedna ze služeb byla zhodnocena jako ústavní**. V této službě žilo k 31. 12. 2011:

- celkem **11 uživatelů**,
- z nichž nebylo žádné dítě.

Pracovalo zde 5 pracovníků v přímé péči na 5 úvazků a pracovníků ostatních 4 na 2,25 úvazků.

Náklady na provoz těchto zařízení byly od roku 2007 do roku 2011 (včetně) celkem 13 200 789 Kč, tj. průměrně 2 640 158 Kč za rok. Průměrný roční náklad na jedno lůžko v roce 2011 činil 261 070 Kč, tj. 21 756 Kč měsíčně.

Do sledovaných zařízení bylo od roku 2007 investováno celkem 682 383 Kč.

Závazek udržitelnosti sociálních služeb plynoucí z provedených investic nebyl zjištěn v žádné z těchto služeb.

Finanční prostředky poskytnuté Pardubickým krajem na provoz sociálních služeb

Pardubický kraj poskytuje peníze na provoz sociálních služeb pro osoby se zdravotním postižením jednak formou grantových programů, jednak jako příspěvek zřizovatele. Příspěvek zřizovatele směřuje převážně do ústavních služeb.

⁶ Výrazně velký počet pracovníků na malý celkový úvazek odpovídá zdrojovým datům. Může být způsoben chybou při vyplnění, příp. sdílením úvazků mezi pracovníky nebo dělením pracovních úvazků mezi různé služby jednoho poskytovatele.

Dalšími zdroji financování pobytových sociálních služeb jsou příjmy od klientů, dotace od státu (přímé dotace z MPSV a dotace poskytnuté krajským úřadem na základě rozhodnutí MPSV), příjmy z vlastní činnosti, příjmy od zdravotních pojišťoven, ostatní příjmy, případně přijaté dary (od právnických a fyzických osob).⁷

Pardubický kraj vyhláší grantové řízení v oblasti sociálních věcí v následujících programech:

1. Program podpory sociálních služeb poskytovaných v souladu se zákonem č. 108/2006 Sb., o sociálních službách,
2. Program podpory aktivit navazujících na služby poskytované podle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách,
3. Program podpory prarodinných aktivit

Grantové programy Pardubického kraje podporují poskytování komunitních služeb.

Pardubický kraj čerpá na podporu sociálních služeb také prostředky z OP LZZ a Regionálního operačního programu (dále jen ROP).

Nové ústavní služby

V Pardubickém kraji vznikly od roku 2009 celkem 3 nové pobytové služby ústavního charakteru, a to: domov pro osoby se zdravotním postižením SKP – CENTRUM, o. p. s. a chráněná bydlení Domov pod hradem Žampach a BERENIKA - Vysoké Mýto - sdružení pro pomoc těžce zdravotně postiženým osobám.

⁷ Podrobnosti viz Ústavní sociální služby pro osoby s postižením v Pardubickém kraji (MPSV 2013)

2.2 Zhodnocení stavu transformace ústavní péče v péči komunitní

Přehled silných a slabých stránek kraje s ohledem na transformaci ústavní péče v péči komunitní (SWOT analýza).

Silné stránky	Slabé stránky
Pardubický kraj: je zapojen do projektu MPSV Podpora transformace sociálních služeb; podporuje transformaci zařízení zapojeného do projektu Podpora transformace sociálních služeb - Domov sociálních služeb Slatiňany (dále jen DSS Slatiňany); podporuje transformaci příspěvkových organizací kraje. Některé příspěvkové organizace samostatně vyvíjejí aktivity vedoucí k deinstitucionalizaci - Domov pod Kuňkou Ráby, Domov na rozcestí Svitavy- využívání pronájmu bytů a domů; používá investiční finanční prostředky na humanizaci pobytových sociálních služeb a zlepšení podmínek bydlení; realizoval individuální projekt Podpora dostupnosti a kvality sociálních služeb v Pardubickém kraji (období realizace 1. 9. 2010 – 30. 8. 2012) realizoval Individuální projekt Pardubického kraje na sociální služby I (období realizace 1. 4. 2009 až 28. 2. 2013) a v současné době realizuje navazující Individuální projekt Pardubického kraje na sociální služby II (období realizace 1. 10. 2012 až 31. 3. 2015) realizuje individuální projekty zaměřené na síťování služeb komunitního charakteru – projekt Podpora osob s těžkým zrakovým postižením v zapojování na trh práce (období realizace 1. 1. 2013 – 31. 1. 2015) a projekt Podpora pečujících rodičů a jejich dětí se zdravotním postižením (období realizace 1. 1. 2012 až 30. 6. 2015); využívá dalších zdrojů k investicím do sociálních služeb, např. projekt Centrum sociálních služeb Chotovice (ze Společného regionálního operačního programu), projekt Domov Simeon (z programu Finanční mechanismus EHP/Norsko) - má v základních strategických dokumentech kraje se střednědobou platností ukotven rozvoj komunitních služeb; dokáže operativně reagovat na proces transformace a zanést ho i do svých krátkodobějších strategií (zapracování principů deinstitucionalizace hlavně v návaznosti na řešení dětských uživatelů); nepřijímá nové klienty do transformujícího se zařízení (DSS Slatiňany); využívá mnohé nástroje pro komunikaci s obcemi s rozšířenou působností při vytváření koncepce a plánování služeb s cílem podpořit vytvoření sítě služeb v celém kraji; ve svých dotačních řízeních podporuje komunitní	Pardubický kraj: má 92 % ústavních lůžkových kapacit v pobytových sociálních službách pro osoby se zdravotním postižením; v ústavních sociálních službách žije 53 dětí se zdravotním postižením do 18 let; nemá zpracovanou komplexní strategii zaměřenou na transformaci pobytových služeb v kraji včetně plánování a řízení procesu; nemá ucelenou koncepci práce s rozvojovými plány zařízení, které by směřovaly k deinstitucionalizaci, chybí provázanost na strategii kraje; váže transformaci zejména na investice poskytnuté z Integrovaného operačního programu (transformace realizována pouze u DSS Slatiňany); umožňuje zřizovaným příspěvkovým organizacím využívat pro poskytování nově vznikajících služeb areál původního zařízení (chráněné bydlení Žampach, chráněné bydlení Bystré); nevnímá deinstitucionalizaci jako prioritu, kraj má transformaci spojenou s vysokými investicemi; podporuje především ústavní služby, kterých je zřizovatelem; cíleně nezapojuje do procesu transformace cílovou skupinu osob s vysokou mírou podpory (kumulace této cílové skupiny v zařízení Anenská Studánka, kde se v současné době nepočítá s transformací); neposkytuje příspěvkovým organizacím metodickou podporu směřující k deinstitucionalizaci; umožňuje přijímání nových uživatelů do ústavních služeb; nemá dostatečně propojenou spolupráci mezi jednotlivými odbory vedoucí k podpoře deinstitucionalizace (nepřijetí myšlenky deinstitucionalizace některými odbory);

služby; informuje širokou veřejnost o procesu transformace sociálních služeb prostřednictvím svých webových stránek; podporuje náhradní rodinnou péči zaměřenou také na děti se zdravotním postižením; podporuje projekty zaměřené na dětské uživatele v ústavních službách (zapojení do projektu MPSV - Systémová podpora procesů transformace systému péče o ohrožené rodiny a děti).	
Příležitosti (vnější, existující)	Ohrožení (vnější, existující)
• Dodržení základních zásad poskytování sociálních služeb při registraci, popř. zamítnutí registrace sociální služby, která by zvyšovala počet uživatelů v místě. • Využití zkušeností a dobré praxe a aplikace v rámci transformace dalších ústavních zařízení v rámci kraje. • Využití výstupů a metodik Národního centra k dalšímu rozvoji deinstitucionalizace v kraji. • Cílená práce s rozvojovými plány zařízení tak, aby směřovaly k deinstitucionalizaci. • Nepřijímání nových uživatelů do služeb ústavního typu. • Využití a aplikace do praxe volebního programu stávajícího radního pro sociální oblasti. • Využití odborníků k podpoře procesu transformace napříč různými obory (řízení změny, risk management, architektura, PR). • Zrušení závazků udržitelnosti u objektů ústavních služeb, kde je stanoven. • Podpora transformace grantových prostředků z jiných než finančních zdrojů kraje, např. využití projektů z OP LZZ - Výzva pro předkládání grantových projektů v rámci oblasti podpory 3.1 – Podpora procesu transformace pobytových sociálních služeb. • Využití běžných a dostupných forem bydlení pro poskytování sociálních služeb v komunitě např. formou pronájmů bytů (viz zkušenosti s poskytováním pobytové služby v komunitě – Domov na rozcestí, Svitavy).	• Stanovený závazek udržitelnosti sociální služby vyplývající z dotací MPSV u 5 příspěvkových organizací v rozmezí 2016-2030, což velmi komplikuje dlouhodobý kontext transformačních aktivit. • Odborná veřejnost vnímá humanizaci ústavních služeb jako dostatečnou změnu v přístupu k poskytování sociálních služeb. • Nedostatek příležitostí pro lidi s postižením zapojit se na chráněný nebo otevřený trh práce. • Nedostatek návazných sociálních služeb nutných pro běžný život lidí se zdravotním postižením v komunitě. • Nesystémová finanční podpora komunitních služeb z celostátní úrovně. • Nepřijetí principů deinstitucionalizace a změn v přístupu a soužití s lidmi s postižením veřejností. • Nepřijetí principů deinstitucionalizace pracovníky v ústavních službách (na úrovni managementu i pracovníků v přímé práci).

3. Doporučení k transformaci ústavní péče

Deinstitucionalizace je v současné společenské situaci nutnou podmínkou pro naplnění úkolů a cílů, které stojí před sociálními službami. Ústav jako instituce reprezentující sociální péči minulého století není schopen svým uživatelům zaručit naplnění jejich občanských a lidských práv a práva na jejich sebeurčení – tedy rozhodování o sobě, a ani je v tomto ohledu podporovat. Tak vzniká napětí mezi postavením lidí s postižením, které mají společensky přiznané, a způsobem, jakým je jejich podpora realizována.

Deinstitucionalizace sociálních služeb znamená změnu (transformaci) institucionální (ústavní) péče v péči komunitní. Je to změna, která usiluje o to, aby i uživatelé sociálních služeb žili ve svém domově a životem podle své vlastní volby tak, jak je to ve většinové společnosti běžné.

Pro zadavatele sociálních služeb je deinstitucionalizace úspěšně završena, když mají občané přístup ke službám, které reagují na jejich potřeby a jsou poskytovány za dostupnou cenu v místě a čase, kdy je občan potřebuje. Deinstitucionalizace proběhla úspěšně, když zadavatel plánuje, vytváří podmínky a podporuje rozvoj zdrojů v komunitě tak, aby sociální služby uživatele neizolovaly a nenahrazovaly jiné dostupné možnosti podpory; a když neprovozuje žádná ústavní zařízení.

Podpora poskytovaná v komunitě vytváří lepší předpoklady pro uplatňování práv člověka, jejich ochranu a naplňování, než je tomu v ústavním prostředí. Individuálně poskytovaná podpora a péče v běžném prostředí vytváří méně příležitostí pro omezování práv člověka.⁸

Pardubický kraj se problematikou transformace pobytových služeb zabývá, do projektu Podpora transformace sociálních služeb je zapojeno jedno zařízení. V kraji je vyjadřována politická podpora transformaci a principům začlenění lidí se zdravotním postižením do běžného života. Představitelé samosprávy kraje i Krajského úřadu Pardubického kraje vystupují na veřejných projednáváních tématu, na kulatých stolech i na odborných setkáních na národní úrovni.

Kraj předložil a realizuje projekty z Integrovaného operačního programu (dále jen IOP), které řeší transformaci zapojeného zařízení do nových komunitních pobytových služeb formou investic. Vedle toho vynakládá prostředky z vlastního rozpočtu na realizaci transformace ústavních služeb.

Účelem následujících doporučení je podpořit pokračování transformace v Pardubickém kraji tak, aby uživatelé sociálních služeb mohli žít běžným způsobem života a v běžném prostředí.

Doporučení proto směřují k naplnění tří základních cílů deinstitucionalizace:

1. zamezit institucionalizaci dalších lidí;
2. deinstitucionalizovat stávající sociální služby: zrušit ústavy;
3. zajistit dostupnost podpory v komunitě.

Doporučení zároveň vycházejí z následujících dokumentů, které mohou kraji poskytnout další vodítka a podporu při plánování a realizaci transformace ústavní péče::

- Znaky a vodítka deinstitucionalizace;
- Kritéria komunitní sociální služby⁹;
- Deinstitucionalizace a plánování sociálních služeb v kraji (MPSV 2012).

Transformace ústavní péče představuje náročný úkol, jehož realizace ovlivňuje práva a kvalitu života mnoha uživatelů sociálních služeb. Pro jeho rozsah a náročnost je třeba jej rozvrhnout v čase a zvolit

⁸ S využitím Manuálu transformace ústavů (MPSV 2013)

⁹ Manuál transformace ústavů (MPSV 2013)

priority pro postupné rušení ústavních zařízení a jejich nahrazování podporou v komunitě. V následujících doporučeních proto vycházíme z těchto předpokladů:

- zastavit příjem nových uživatelů do sociálních služeb je možné okamžitě – zabrání se tak vystavování dalších lidí negativním vlivům ústavního prostředí;
- současně s tím je třeba důsledně naplňovat podporu služeb v komunitě jako základní formu pomoci lidem, kteří jsou závislí na pomoci druhé osoby – toto opatření (níže je rozvedeno do konkrétních doporučení) je nezbytné převést z roviny proklamací do reálných kroků (zejm. v oblasti financování sociálních služeb), přičemž uskutečnit je lze opět okamžitě;
- rušení existujících ústavních zařízení je třeba s ohledem na zvládnutelnost procesu rozložit do časového období, které poskytne prostor pro kvalitní přípravu a realizaci transformace, zároveň ale nebude zbytečně prodlužovat pobyt lidí v ústavním prostředí; na základě zkušeností ze zahraničí a se současným průběhem transformace v ČR odhadujeme, že existující ústavní služby v Pardubickém kraji je možné transformovat do roku 2025.¹⁰
- při transformaci ústavních pobytových sociálních služeb doporučujeme začít těmi zařízeními (transformace - fáze 1), která mají dětské uživatele (s ohledem na zajištění podmínek pro jejich zdravý vývoj) a následně těmi zařízeními, jejichž technický stav by v brzké době vyžadoval investiční náklady (rekonstrukce a přestavby), neboť není žádoucí investovat do nevyhovujícího ústavního prostředí (a tím ještě prodlužovat jeho životnost a dobu, po kterou do něho budou směřováni další lidé).¹¹

3.1 Transformovat ústavní zařízení (fáze 1)

S ohledem na potřebu zajistit vhodné podmínky pro zdravý vývoj dětí a omezit dopady, které na ně má pobyt v ústavním prostředí, doporučujeme přednostně najít konkrétní řešení pro každé jednotlivé dítě, které využívá ústavní pobytovou službu v Pardubickém kraji tak, aby se dostalo z ústavu zpět do rodiny, případně do vhodné komunitní služby.

Tabulka č. 1. Ústavní služby¹² s dětskými uživateli

Název zařízení	Druh služby	Počet uživatelů	Z toho počet dětí
Domov sociálních služeb Slatiňany	Domovy pro osoby se zdravotním zařízením- Klášterní 843	256	24
	Domovy pro osoby se zdravotním zařízením – Vítězství 115	14	2

¹⁰ Časový horizont byl stanoven s ohledem na počet ústavních zařízení poskytující služby sociální péče pro osoby se zdravotním postižením v Pardubickém kraji. Termíny stanoveny s ohledem na počet ústavních zařízení v jednotlivých krajích:

- rok 2025 pro kraje s počtem do 25 ústavních zařízení v kraji;
- rok 2030 pro kraje s počtem vyšším než 25 ústavních zařízení v kraji;
- rok 2035 pro kraje s počtem vyšším než 50 ústavních zařízení v kraji.

¹¹ Kraj může zvolit také další kritéria pro nastavení priorit transformace. Podrobněji k tomuto tématu viz materiál Deinstitutionalizace a plánování sociálních služeb v kraji, MPSV 2012.

¹² Služby s nižší kapacitou než 19 zhodnoceny jako ústavní, neboť se nachází v areálu s dalšími sociálními službami. Viz kapitola 2.1 tohoto materiálu.

Domov pod hradem Žampach	Domovy pro osoby se zdravotním postižením	118	11
Domov na zámku Bystré	Domovy pro osoby se zdravotním postižením	109	11
Domov pod Kuňkou Ráby	Domovy pro osoby se zdravotním postižením	85	5

Dále doporučujeme Pardubickému kraji dokončit úplnou transformaci zařízení DSS Slatiňany zapojeného do projektu Podpora transformace sociálních služeb.

S ohledem na hospodárné nakládání s veřejnými prostředky doporučujeme Pardubickému kraji:

- neinvestovat do budov ústavů žádné prostředky, s výjimkou výdajů na řešení havarijních situací. Investice nezbytné k řešení havarijních situací zajišťovat tak, aby neprodlužovaly dobu pobytu lidí v ústavu (zejm. aby neobsahovaly závazek udržitelnosti investic);
- zajistit transformaci zařízení, která se nacházejí ve špatném technickém nebo havarijním stavu (místo investování do objektů, které odporují potřebám lidí a požadavkům na kvalitu sociálních služeb investovat do rozvoje podpory v komunitě):

Tabulka č. 2. Ústavní služby ve vztahu k technickému stavu objektů - vyžadující rozsáhlé opravy

Název zařízení	Druh služby	Stav objektu
Domov sociálních služeb Slatiňany	Domovy pro osoby se zdravotním postižením	Budova je nevhodná k provozování sociálních služeb – velké místnosti, mnohalůžkové ložnice, celkově nevyhovující technický stav objektu – nedostačující počet sociálních zařízení, nevyhovující hygienické podmínky.
Domov na hradě Rychmburk	Domov se zvláštním režimem	Budova hradu v havarijním stavu, pod památkovou ochranou, vyžaduje rozsáhlé rekonstrukce
Domov na zámku Bystré	Domovy pro osoby se zdravotním postižením	Budova zámku vyžaduje rozsáhlé rekonstrukce

3.2 Transformovat ústavní zařízení (fáze 2)

Souběžně s transformací zařízení uvedených v kapitole 3.1 doporučujeme provést tyto kroky pro přípravu transformace ostatních ústavů:

- zajistit zrušení závazků udržitelnosti plynoucích z poskytnutých investičních dotací. Doporučujeme zaměřit se na závazky, které jsou od roku 2018 a dále. S ohledem na délku

celého procesu transformace pobytových sociálních služeb by nebylo efektivní zabývat se zrušením závazků udržitelnosti kratších než do roku 2018. Cestou ke zrušení závazků udržitelnosti je úprava smluvních podmínek poskytnuté dotace, např. formou dodatku.

Tabulka č. 3. Ústavní služby ve vztahu k udržitelnosti investic – nutné řešit udržitelnost

Název zařízení	Počet uživatelů	Stav objektů	Závazek udržitelnosti do roku	Zdroj investice
Domov na rozcestí Svitavy	57	nově zrekonstruovaná	2027 a 2028	Investiční tituly MPSV a investiční fond zřizovatele-Pardubický kraj
Domov na zámku Bystře	109	nově zrekonstruovaná	2025 a 2030	Investiční tituly MPSV a investiční fond zřizovatele-Pardubický kraj
Domov pod hradem Žampach	122	nově zrekonstruovaná	2026 a 2028	Investiční tituly MPSV a investiční fond zřizovatele-Pardubický kraj

Tabulka č. 4. Ústavní služby ve vztahu k udržitelnosti investic - udržitelnost není nutné řešit

Název zařízení	Počet uživatelů	Stav objektů	Závazek udržitelnosti do roku	Zdroj investice
Domov na hradě Rychmburk - Integrační centrum	14	nově zrekonstruovaná	2016	Investiční tituly MPSV a investiční fond zřizovatele-Pardubický kraj

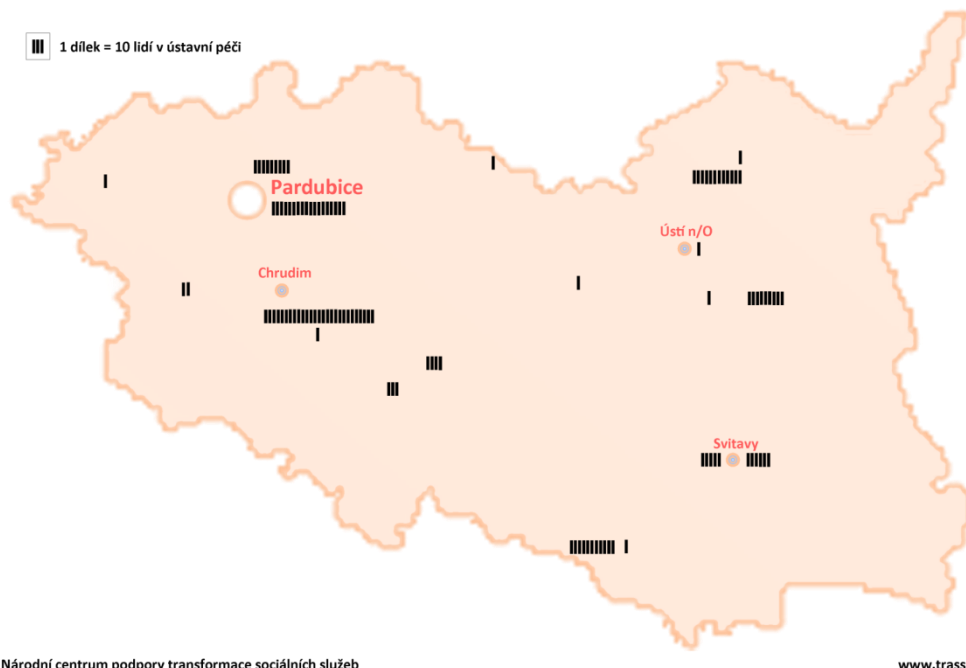
- zpracovat plán transformace všech zbývajících zařízení (viz kapitola 3.3) tak, aby v těchto ústavních službách do roku 2025 nežili žádní lidé.

3.3 Rozvoj sociálních služeb v Pardubickém kraji

V oblasti rozvoje sociálních služeb Pardubickému kraji doporučujeme:

- vytvořit plán rozvoje sociálních služeb, který obsahuje konkrétní cíle transformace ústavní péče v péči komunitní:¹³
 - přednostně je řešena situace dětí umístěných v ústavních službách (viz tabulka č. 1).
 - definované cíle deinstitucionalizace jsou specifické, měřitelné, adekvátní, realistické a termínované, výsledky jsou veřejné a pravidelně zveřejňované.
 - strategie deinstitucionalizace nezahrnuje jako jedno z opatření změnu druhu poskytované služby, směřovat bude výhradně ke změně podmínek pro život uživatelů. Zároveň je definováno, že původní objekty nebudou využívány pro jiné pobytové sociální služby.
 - strategie směřuje ke zrušení ústavních služeb bez ohledu na věk nebo míru postižení.
- při stanovení plánu transformace a při zajišťování rozvoje sociálních služeb respektovat skutečné potřeby místní komunity. Současnou kumulovanou kapacitu pobytových služeb v některých oblastech přeměrovat do oblastí, které nejsou potřebnými službami vybaveny. Vysoká kumulace pobytových (a zároveň ústavních) sociálních služeb pro lidi s postižením se týká především oblastí:
 - Pardubicka a Chrudimska.
 -

ÚSTAVNÍ SOCIÁLNÍ SLUŽBY PRO LIDI S POSTIŽENÍM V PARDUBICKÉM KRAJI

- provést ve stávajících ústavních službách vyhodnocení nezbytné míry podpory¹⁴ u všech uživatelů ústavních služeb, které bude sloužit jako podklad pro stanovení postupu deinstitucionalizace a zhodnocení stavu potřebnosti sociálních služeb.

¹³ Deinstitucionalizace a plánování sociálních služeb v kraji (MPSV 2012)

¹⁴ Posuzování míry nezbytné podpory uživatelů (MPSV 2013)

- při plánování služeb zmapovat potřeby pečujících osob a naplánovat jejich podporu s cílem zachování života lidí se zdravotním postižením v komunitě. Učinit z osob pečujících o své blízké v domácnosti (komunitě) jednu z klíčových skupin v rámci komunitního plánování již na úrovni obcí, případně i na úrovni kraje.
- řešit potřeby bydlení lidí se zdravotním postižením přirozenými formami bydlení, nejen výstavbou a investicemi, ale nadále využívat byty, pronájmy.
- aktivně zapojit zástupce Pardubického kraje do komunitního plánování na úrovni obcí tak, aby bylo v souladu s deinstitucionalizací sociálních služeb.
- při nastavování transformace konkrétního zařízení dbát na specifika různých cílových skupin, viz doporučení pracovních skupin¹⁵.

3.4 Organizační zajištění deinstitucionalizace na úrovni Pardubického kraje

V oblasti organizačního zajištění deinstitucionalizace Pardubickému kraji doporučujeme:

- posuzovat veškeré politiky a činnost kraje z pohledu deinstitucionalizace – plán rozvoje, plány začleňování, politiku školství, zdravotnictví, dopravy, a využívat možnosti připomínkování právních norem v souladu s principy deinstitucionalizace.
- všechny aktivity kraje směřovat k naplňování cíle deinstitucionalizace:
 - zajistit metodickou podporu v zařízeních poskytujících pobytové sociální služby ústavního typu, metodické vedení v obcích, vzdělávání, konzultace při tvorbě komunitního plánu tak, aby byly naplňovány cíle deinstitucionalizace;
 - upravit zřizovací listiny zřizovaných organizací tak, aby byly v souladu s principy deinstitucionalizace;
 - v rámci vedení ředitelů příspěvkových organizací poskytujících sociální služby jim stanovit následující úkoly: vypracovat rozvojové plány organizací, v jejich rámci podporovat rozvoj komunitních služeb, zajistit vzdělávání pracovníků zřizovaných organizací v souladu s deinstitucionalizací;
 - pravidelně hodnotit činnost ředitelů příspěvkových organizací poskytujících sociální služby v souladu s principy deinstitucionalizace;
 - při vypisování výběrového řízení na pozici ředitele příspěvkové organizace poskytující sociální služby stanovit povinnost předložit koncepci rozvoje zařízení v souladu s principy deinstitucionalizace.
- zajistit účast pracovníků krajského úřadu na inspekcích poskytování sociálních služeb: hlavním cílem bude sledovat, zda sociální služby přispívají k začleňování uživatelů do běžného života.
- zajišťovat meziresortní spolupráci při plánování sociálních služeb (odbor dopravy, odbor školství – integrace dětí s postižením do škol, návaznost týdenního stacionáře na speciální školu, ad.).

¹⁵ Doporučení pracovních skupin: Specifické potřeby lidí s duševním onemocněním, Specifické potřeby pro lidi s tělesným postižením, Specifické potřeby pro lidi se zrakovým a duálním postižením, Oblasti sociálního začlenění a jejich vazba na služby pro lidi s potížemi v učení, Potřeby dětí s postižením (MPSV 2013)

3.5 Financování sociálních služeb (kraj jako zadavatel sociálních služeb)

V oblasti financování sociálních služeb doporučujeme:

- Krajskému úřadu Pardubického kraje navrhnout takové přerozdělení státních finančních prostředků, které podporuje rozvoj komunitních služeb a je v souladu s cíli deinstitucionalizace (týká se zejm. předkládání souhrnné žádosti Krajského úřadu Pardubického kraje k poskytnutí dotace MPSV ze státního rozpočtu pro právnické a fyzické osoby, které poskytují sociální služby v regionu).
- Pardubickému kraji zajistit, že stávající finanční toky jdoucí do ústavních zařízení budou v průběhu transformace přesměřovány do nově vytvářených komunitních služeb.
- Pardubickému kraji upravit podmínky krajských dotačních programů podporujících poskytování sociálních služeb tak, aby byly v souladu s principy deinstitucionalizace, zejm.:
 - stanovit povinnost postupovat v souladu s deinstitucionalizací;
 - stanovit povinnost účastnit se na komunitním plánování všem zřizovaným organizacím a ostatním službám, které podporuje v dotačním řízení;
 - vyžadovat zpracování rozvojového plánu služeb v souladu s deinstitucionalizací.

3.6 Právní úprava v oblasti sociálních služeb

- Pardubickému kraji doporučujeme v rámci jeho zákonodárné iniciativy předkládat takové úpravy zákona o sociálních službách, které zamezí další institucionalizaci lidí: zejm. omezit počet osob v jednom areálu pobytové sociální služby nejvýše na 12 a znemožnit kumulaci více objektů spojených s poskytováním sociální služby v jednom místě.
- Krajskému úřadu Pardubického kraje doporučujeme aplikovat ochranu práv lidí s postižením při registraci pobytových sociálních služeb tím, že nebude registrovat sociální služby, které nezajišťují dostatečné podmínky pro důstojný a kvalitní život uživatelů (viz zkušenosti z Moravskoslezského kraje¹⁶).

3.7 Metodické vedení poskytovatelů sociálních služeb a zapojení dalších aktérů

V této oblasti doporučujeme:

- definovat kompetence a odpovědnost pověřených pracovníků krajského úřadu a ředitelů zařízení za problematiku deinstitucionalizace a transformace v Pardubickém kraji.
- stanovit koordinátora pověřeného řízením transformace sociálních služeb.
- prostřednictvím pracovníků krajského úřadu provádět metodické návštěvy zaměřené na kvalitu poskytovaných služeb a dodržování a ochranu práv uživatelů ve zřizovaných organizacích a ve všech službách, na jejichž provoz kraj přispívá. Vyžadovat nápravu nedostatků zjištěných při metodických návštěvách.

¹⁶ Zkušenost z Moravskoslezského kraje, který v roce 2012 zamítl změnu registrace sociální služby, která zvyšovala její kapacitu s odvoláním na práva uživatelů a kvalitu jejich života.

- do hodnocení kvality sociální služby zapojit uživatele sociálních služeb v roli hodnotitelů, výsledky hodnocení zveřejňovat.

Dále Pardubickému kraji doporučujeme stanovit příspěvkovým organizacím kraje povinnosti a u ostatních poskytovatelů sociálních služeb podpořit:

- zpracování rozvojových plánů služeb v souladu s principy deinstitucionalizace, u zřizovaných organizací je každoročně kontrolovat, u ostatních poskytovatelů tuto skutečnost zohlednit při dotačním řízení.
- snížení kapacity služby, včetně provedení příslušné změny v registru služeb, v okamžiku snížení počtu uživatelů ústavní služby. U ostatních poskytovatelů tuto skutečnost zohlednit při dotačním řízení.
- informování zájemce o službu o dostupných službách v přirozeném prostředí a o dopadech ústavnosti na jednotlivce.
- v rámci jednání se zájemcem o službu řešit situaci žadatele i s dalšími aktéry (obec, poskytovatelé...) tak, aby byly nejdříve čerpány možnosti podpory v přirozeném prostředí, řešení formou pobytové služby je až to poslední. Tuto skutečnost bude mít poskytovatel sociální služby písemně zaznamenanou.
- účast na komunitním plánování v lokalitách, kde sociální služba působí. Tuto skutečnost doporučujeme Pardubickému kraji jako zadavateli sociálních služeb v kraji zohlednit v dotačním řízení.

3.8 Oblast komunikace

V oblasti komunikace Pardubickému kraji doporučujeme:

- zajišťovat komunikaci s veřejností – zveřejňovat informace o důvodech transformace sociálních služeb, o tom, jak a do kdy se uskuteční. Klíčové informace by měly být předávány srozumitelnou formou ve zjednodušeném čtení (rozhodnutí o transformaci, část plánu rozvoje).
- podporovat komunikaci s odbornou veřejností a otevírat témata související s deinstitucionalizací.
- posilovat komunikaci mezi rezorty, kterých se deinstitucionalizace týká (školství, zdravotnictví...).

4. Závěr

Věříme, že doporučení pomohou k tomu, aby lidé se zdravotním postižením v Pardubickém kraji mohli žít běžným životem v komunitě.

Věříme, že předkládaná doporučení vytvoří v Pardubickém kraji příležitosti k tomu, aby se nejen lidé se zdravotním postižením, ale v budoucnu i jiní občané, kteří budou potřebovat podporu z důvodu zdravotního stavu, věku aj., mohli navracet do společnosti a zejména pak zůstat součástí komunity. A to takové, která bude připravena na uvedené soužití z hlediska vybavenosti regionu sítí potřebných služeb a forem podpory, zejména však z hlediska vnímání lidí s postižením jako své součásti, respektovaných partnerů.

Na závěr bychom rádi poděkovali představitelům Pardubického kraje a pracovníkům krajského úřadu za práci, kterou odvádějí pro začlenění uživatelů sociálních služeb do běžného života společnosti. Věříme, že jim doporučení pomohou v této práci pokračovat a zajistit lepší sociální služby občanům Pardubického kraje.